

CZU: 343.24(478)(094.4)

DOI: 10.5281/zenodo.7358603

INDIVIDUALIZAREA JUDICIARĂ PRIN APLICAREA PEDEPSELOR COMPLEMENTARE

GRAMA Mariana,

doctor în drept, conferențiar universitar, Departamentul Drept penal, Facultatea
de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

ORCID: 0000-0003-1671-1221

TĂBÎRȚĂ Adrian,

doctor în drept, Universitatea de Studii Europene din Moldova

ORCID: 0000-0002-2633-5381

Regarding the order of application of the complementary punishments, according to our criminal provisions on which we intend to make a generalization, we mention that the complementary punishments are those punishments that come to complete the main punishment. They cannot be applied independently, so they will always accompany a main punishment. Complementary punishments are regulated punishments in order to supplement the effects of the main punishments. Given the fact that the complementary punishments are applied by the courts only in addition to the main punishments, then the latter come to fulfill, together with the main punishments, the functions of the punishment stipulated in paragraph 2 art.61 CP of the Republic of Moldova.

Keywords: means of individualisation, the main punishment, the complementary punishment, the court.

Individualizarea judiciară a pedepselor nu este realizată arbitrar, dar ținându-se cont de un șir de date și împrejurări caracteristice faptei și făptuitorului și care permit instanței de judecată să stabilească cea mai adecvată și eficientă pedeapsă celui ce a comis infrațiunea.

Printre mijloacele de individualizare judiciară a pedepselor regăsim și aplicarea pe lângă pedeapsa principală a pedepsei complementare care fiind expres prevăzută de lege sau fiind lăsată la discreția instanței de judecată vine să asigure realizarea scopurilor pedepsei penale declarate în art.61 CP al RM.

După cum este bine cunoscut în literatura de specialitate, pedepsele penale sunt clasificate în funcție de mai multe criterii. Unul dintre criteriile legale, ce reiese nemijlocit din prevederile art. 62 și 63 din Codul penal al Republicii Moldova este ordinea aplicării pedepselor [1, p.356] (ori, autonomia aplicării și executării pedepselor [2, p.25], ori rolul și importanța atribuită pedepsei [3,p.105]), potrivit căruia pedepsele penale se clasifică în *pedepse principale*, *pedepse complementare* și *pedepse mixte* (ce pot fi aplicate atât ca principale, cât

și ca complementare).

Profesorul V. Dongoroz [4, p.546-547] deosebea pedepsele după specii. În așa mod, după felul în care pedepsele pot fi aplicate, le împărțea în: 1. *pedepse principale*, care pot fi pronunțate și aplicate singure; 2. *pedepse secundare sau alăturate*, care pot fi aplicate sau pronunțate, decât alipite pe lângă o pedeapsă principală. Pedepsele secundare le împărțea în:

1. *pedepse complimentare*, pe care judecătorii le pot alătura la o pedeapsă principală când vor crede de cuviință;

2. *pedepse accesorii* pe care chiar legea le alătură la o pedeapsă principală. Aceste pedepse decurg din pedeapsa principală, fără a mai fi nevoie ca judecătorii să le pronunțe.

V. Dongoroz menționa că pedepsele complimentare se aplică de judecători (*ope judicis*), pe când cele accesorii decurg din voința legii (*ope legis*) [4; p.547].

Actualmente, în România pedepsele, în funcție de rolul și de importanța atribuită sunt clasificate în pedepse *principale, complementare și accesorii*. [8; p.236-237].

Pedepsele principale sunt pedepsele prevăzute în norma de incriminare a faptei, fiind sancțiunile penale ce se pot dispune fără a fi condiționate de aplicarea altor sancțiuni.

Pedepsele complementare au rolul de a completa rolul funcției de constrângere a pedepsei principale. Pedepsele complementare se aplică pe lângă pedeapsa principală.

Pedepsele accesorii sunt destinate, de asemenea, să accentueze funcția de constrângere a pedepsei principale, fiind un accesoriu al pedepsei complementare.

Divesre țări în mod diferit tratează acest subiect. De exemplu, în Franța, Olanda pedepsele sunt la fel ca și la noi clasificate în principale și complementare, Italia, Ungaria, Slovenia deosebesc pedepse principale și accesorii, Germania ca și România distinge pedepsele principale, complementare și accesorii, Belgia le clasifică în pedepse și interdicții, Polonia-sancțiuni și măsuri penale, Slovacia, Cehia, Austria și Polonia nu clasifică pedepsele nici într-un mod. După cum vedem, abordările sunt diferite, însă în fiecare lege penală sunt enumerate pedepsele penale, la fel și modul în care ele sunt aplicate. Majoritatea codurilor penale conțin norme în care sunt specificate prevederi despre posibilitatea sau imposibilitatea combinării pedepselor între ele.

Privind ordinea aplicării pedepselor complementare, potrivit prevederilor noastre penale asupra căreia ne propunem să facem o generalizare, reiterăm că

pedepsele complementare sunt acele pedepse care vin să completeze pedeapsa principală. Ele nu pot fi aplicate de sine stătător, astfel încât întotdeauna vor însoți o pedeapsă principală. Pedepsele complementare sunt pedepse reglementate în scopul de a întregi efectele pedepselor principale. Dat fiind faptul că pedepsele complementare se aplică de către instanțele judecătorești numai pe lângă pedepsele principale, atunci acestea din urmă vin să îndeplinească, alături de pedepsele principale funcțiile pedepsei stipulate în alin.2 art.61 CP al RM.

Legislația în vigoare prevede șapte categorii de de pedepse penale ce pot fi aplicate persoanelor fizice, dintre care două pot fi aplicate în calitate doar de pedepse complementare (1. *privarea de dreptul de a conduce mijloace de transport sau anularea acestui drept și 2. retragerea gradului militar sau special, a unui titlu special, a gradului de calificare (clasificare) și a distincțiilor de stat*), iar două - în calitate de pedepse mixte (*amenda și privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate*) și trei categorii de pedepse ce pot fi aplicate persoanelor juridice, dintre care două se aplică în calitate de pedepse mixte (*privarea persoanei juridice de dreptul de a exercita o anumită activitate și lichidarea persoanei juridice*).

După cum vedem, pot exercita rolul de pedepse complementare doar patru categorii de pedepse (sau două - în cazul persoanelor juridice), rolul lor, însă la diferențierea și individualizarea răspunderii penale nu trebuie subestimat.

Clasificarea dată prevăzută în legea penală determină un șir de cerințe:

1. pedepsele principale nu pot fi combinate între ele;
2. pedepsele, care pot fi aplicate doar ca complementare, nu pot fi aplicate de sine stătător, adică fără aplicarea pedepsei principale;
3. pedepsele mixte pot fi aplicate și în calitate de pedepse principale și complementare.

Dacă pedeapsa complementară este stabilită pe lângă ce principală, atunci influența penal-juridică asupra condamnatului se face prin intermediul pedepsei principale, iar pedeapsa complementară este aplicată ca un mijloc auxiliar de influență.

Evident că în literatura de specialitate s-a discutat întrebarea: de ce legiuitorul a decis să stabilească în lege și pedepse principale, dar și complementare. Opiniile sunt diverse. Galiperin I. și Melnicova Iu. [7; p.91] menționează, că practica clasificării pedepselor în principale și complementare are drept temei extinderea limitelor individualizării pedepsei.

S-a expus și opinia potrivit căreia rolul auxiliar al pedepsei complementare

constă în faptul că ea împreună cu pedeapsa principală contribuie la atingerea scopurilor pedepsei. În primul rând ea intensifică/amplifică aspectul preventiv al pedepsei principale. După părerea lui Duiunov V. și Țvetinovi A. [9; p.28-34], contribuția specifică a pedepselor complementare constă în faptul că în funcție de circumstanțele cazului și scopul cu care ele sunt aplicate, pot fi folosite:

1. pentru asigurarea individualizării pedepsei;
2. amplificarea conținutului represiv al categoriei de pedeapsă aplicată făptuitorului;
3. atenuarea pedepsei principale;
4. readaptarea la condițiile vieții normale a persoanelor eliberate din locurile de detenție.

Dacă cu primele două aspecte putem fi de acord, atunci ultimele două, nu reflectă menirea social-juridică a pedepselor complementare. Rațiunea de bază a existenței pedepselor complementare constă în individualizarea răspunderii penale în scopul sporirii garanțiilor atingerii scopului prevenirii speciale a infracțiunilor. Aplicând pedeapsa complementară pe lângă cea principală, instanța de judecată nu doar că tinde să „mărească” volumul pedepsei, dar individualizând răspunderea penală, sporește garanțiile atingerii unor scopuri determinate ale pedepsei

Deci, legiuitorul diferențiază răspunderea penală prin stabilirea sancțiunilor în care pe lângă pedepsele principale sunt prevăzute și pedepse complementare, dar și prin posibilitatea legală acordată instanței de judecată de a stabili pedepse complementare în cazul în care acestea nu sunt prevăzute în sancțiunea articolului concret.

Pedepsele complementare, indiferent dacă aplicarea lor este obligatorie sau facultativă, sunt aplicate întotdeauna alături de o pedeapsă principală pe care au menirea de a o completa. Atunci când sunt pronunțate, ele funcționează cumulativ cu pedeapsa principală.

Construcția pedepselor principale și celor complementare în cadrul sancțiunii, precum și ordinea aplicării lor nu este identică. Pedepsele principale întotdeauna sunt prevăzute în sancțiuni, cele complementare - nu întotdeauna. Unele dintre ele, pot fi stabilite de instanța de judecată doar dacă sunt prevăzute în sancțiune (amenda, privarea de dreptul de a conduce mijloace de transport sau anularea acestui drept), celelate pedepse complementare pot fi aplicate și la discreția instanței de judecată. Pedepsele principale sunt stabilite în sancțiunea articolului de sine stătător sau alternativ cu alte pedepse principale. Pedepse

complementare pot fi stabilite de către instanță și două sau mai multe. În sumă însă ele nu trebuie să depășească pedeapsa principală.

Reieșind din legea penală a Republicii Moldova rolul pedepselor complementare la individualizarea pedepsei este reflectat de efectele individualizării judiciare și anume:

1. în cazul în care instanța de judecată constată circumstanțe atenuante la săvârșirea infracțiunii, pedeapsa complementară, prevăzută de lege pentru infracțiune săvârșită, poate fi înlăturată (art.78 alin.2 CP);

2. una din posibilitățile aplicării unei pedepse mai blânde decât cea prevăzută de lege este de a nu aplica pedeapsa complementară obligatorie (art.79 alin.1 CP);

3. aplicarea pedepsei complementare definitive în cazul unu concurs de infracțiuni (art.84 alin.2 CP);

4. aplicarea pedepsei complementare definitive în cazul unui cumul de sentințe (art.85 alin.2 CP);

5. limitele executării pedepsei complementare pronunțate printr-o hotărâre străină în cazul executării acesteea de către Republica Moldova (art.110 alin. 3 din Legea nr. 371 din 01 decembrie 2006 cu privire la asistența juridică internațională în materie penală);

6. posibilitatea aplicării pedepsei complementare în caz de condamnare cu suspendarea condiționată a executării pedepsei (art. 90 alin.5 CP);

7. imposibilitatea aplicării prevederilor art.90 alin.8 CP în cazul neexecutării integrale a pedepsei complementare (art. 90 alin. 8¹ CP);

8. posibilitatea de a fi liberat, în întregime sau parțial, și de pedeapsa complementară în cazul liberării condiționate de pedeapsă înainte de termen (art. 91 alin. 1 CP);

9. posibilitatea de a fi liberat, în întregime sau parțial, de la pedeapsa complementară în cazul înlocuirii părții neexecutate din pedeapsă cu o pedeapsă mai blândă (art. 92 alin.1 CP);

10. absolvirea de pedeapsa complementară în cazul amnistiei sau grațierii;

11. stingerea antecedentelor penale ținând cont, inclusiv de pedeapsa complementară (art. 111 alin. 2 CP; art.90 alin.8 CP al RM).

Referitor la practica aplicării pedepselor complementare apar un șir întrebări, cum ar fi de exemplu:

1. cum se cumulează amenda aplicată în calitate de pedeapsă principală cu amenda aplicată în calitate de pedeapsă complementară, ori;

2. prin ce metode se vor cumula pedepsele complementare dacă la aplicarea

pedepsei pentru concurs de infracțiuni s-a aplicat metoda absorbirii pedepsei mai ușoare de pedeapsa mai aspră; 3. dacă pentru cumularea pedepselor principale s-a utilizat metoda cumulului total, atunci pentru cumularea pedepselor complementare trebuie utilizată aceeași metodă sau pedepsele complementare pot fi cumulate parțial;

4. cum trebuie să se procedeze în cazul în care nici pentru una din infracțiunile din concurs instanța nu stabilește pedepse complementare, iar pedeapsa definitivă pentru concurs de infracțiuni conține și pedeapsă complementară;

5. este interesant și modul în care pedepsele complementare influențează stingerea antecedentelor penale, de exemplu, în cazul condamnării cu suspendarea condiționată a executării pedepsei ș.a.

Deși în Republica Moldova există o hotărâre a Plenului Curții Supreme de Justiție *Cu privire la unele chestiuni ce vizează individualizarea pedepsei penale nr.8 din 1 noiembrie 2013* care ar trebui să stabilească reguli de aplicare a pedepselor complementare, aceasta de fapt reprezintă nu altceva decât un *copy-paste* a doctrinei existente la tema dată și are un conținut foarte general. Instanța care ar trebui să interpreteze normele legale în scopul aplicării lor uniforme, de-facto, lasă această sarcină pe umerii doctrinarilor. Din acest motiv cercetătorii din domeniul dreptului penal se pot raporta doar la normele Codului penal în vigoare.

De exemplu, Plenul Judecătoriei Supreme a Federației Ruse a adoptat la 22 decembrie 2015 hotărârea nr.58 Despre practica aplicării pedepsei penale de către instanțele de judecată a Federației Ruse[5], care, în esență constituie un ghid cu privire la aplicarea pedepsei.

În Republica Moldova putem găsi mai multe răspunsuri referitoare la ordinea aplicării pedepselor complementare în lucrarea Ghid cu privire la aplicarea pedepsei [6].

Dacă facem o generalizare a normelor din Codul penal al Republicii Moldova putem deduce că cele mai multe dificultăți la aplicarea pedepselor complementare pot să apară în cazul concursului de infracțiuni și cumulului de sentințe. Astfel, dacă sancțiunea articolului corespunzător din Partea Specială a CP, care stabilește răspunderea pentru infracțiunea aflată în concurs prevede și o pedeapsă complementară sau pedepse complementare de diferite categorii, la pedeapsa principală se adaugă fiecare din ele când ele sunt obligatorii, iar când pedepsele complementare nu sunt obligatorii, adăugarea lor se face la discreția instanței conform criteriilor generale de individualizare a pedepsei.

În cazul în care sancțiunea articolului nu prevede pedepse complementare, instanța de judecată poate adăuga la pedeapsa principală și o pedeapsă complementară numai în cazurile și în condițiile expres prevăzute în art. 65 alin. 3 și art. 66 CP.

Pedeapsa complementară retragerea gradului militar sau special, a gradului de calificare (clasificare) și a distincțiilor de stat în general nu este prevăzută ca pedeapsă complementară în vreuna din sancțiunile articolelor din Partea Specială a CP. Însă, ținând cont de circumstanțele săvârșirii infracțiunii, în baza art. 66 CP, ea poate fi aplicată pentru orice infracțiune gravă, deosebit de gravă și excepțional de gravă, chiar și în cazul când sancțiunea articolului respectiv din Partea Specială a CP prevede, pe lângă pedeapsa principală, una sau mai multe pedepse complementare de diferite categorii.

Astfel, pentru o infracțiune aflată în concurs se poate stabili doar o pedeapsă principală, însă la ea se pot adăuga una sau mai multe pedepse complementare de diferite categorii.

În dispozițiile art. 84 CP, nu este reglementat modul de stabilire a pedepsei complementare definitive pentru concurs de infracțiuni. Unica indicație în acest sens se conține în art. 84 alin. 2 CP conform căruia pedeapsa complementară definitivă stabilită prin cumul parțial sau total al pedepselor complementare aplicate nu poate depăși termenul sau mărimea maximă prevăzută de Partea Generală a CP pentru această categorie de pedeapsă.

Revenind la întrebările expuse mai sus, pornim de la primacum se cumulează amenda aplicată în calitate de pedeapsă principală cu amenda aplicată în calitate de pedeapsă complementară?

Cum se va proceda în cazul când pentru o infracțiune din concurs instanța stabilește amenda ca pedeapsă principală, iar pentru alta – amenda ca pedeapsă complementară? Răspunsul nu-l găsim în legea penală și nici în Hotărârea explicativă nr. 8 din 1 noiembrie 2013.

Dacă pentru infracțiunile aflate în concurs s-au stabilit pedepse complementare de diferite categorii, legea penală nu conține nicio reglementare privind modul de stabilire a pedepsei complementare definitive.

În acest caz, la stabilirea pedepsei complementare definitive instanța de judecată va adăuga la pedeapsa principală definitivă toate pedepsele complementare stabilite pentru infracțiunile aflate în concurs și va dispune executarea lor de sine stătător.

Pedepsele complementare nu pot fi adăugate la pedeapsa principală definitivă dacă ele nu au fost stabilite cel puțin pentru una din infracțiunile aflate în concurs.

Astfel, ca pedeapsă definitivă pentru concurs de infracțiuni, se pot stabili una sau mai multe pedepse principale, iar la ea sau la ele se pot adăuga una sau mai multe pedepse complementare de categorii diferite care se execută de sine stătător.

Deducem, că ipotetic, este posibilă aplicarea pedepsei amenzii în calitate de pedeapsă principală pentru o infracțiune și ca pedeapsă complementară pentru altă infracțiune.

Cel puțin, ar fi fost utilă o specificare în hotărârea explicativă a Plenului CSJ după exemplul Federației Ruse [5] unde expres în pct. 59 este prevăzut că în calitate de pedeapsă complementară nu poate fi aplicată aceeași pedeapsă care a fost stabilită ca și pedeapsă principală pentru aceeași infracțiune.

2. Prin ce metode se vor cumula pedepsele complementare dacă la aplicarea pedepsei pentru concurs de infracțiuni s-a aplicat metoda absorbirii pedepsei mai ușoare de pedeapsa mai aspră?

Cu referire la metoda stabilirii pedepsei complementare definitive dacă la aplicarea pedepsei pentru concurs de infracțiuni s-a aplicat metoda absorbirii pedepsei mai ușoare de pedeapsa mai aspră se expune art. 84 alin. 2 CP în care legiuitorul admite doar aplicarea cumulului total sau parțial al pedepselor complementare. De aici reiese, că este posibil ca în cadrul stabilirii unei pedepse definitive pentru concurs de infracțiuni, pedepsa principală definitivă să fie calculată printr-o metodă, iar cea complementară – prin alta. De aici și răspunsul la întrebarea 3 dacă pentru cumularea pedepselor principale s-a utilizat metoda cumulului total, atunci pentru cumularea pedepselor complementare trebuie utilizată aceeași metodă sau pedepsele complementare pot fi cumulate parțial.

4. Cum trebuie să se procedeze în cazul în care nici pentru una din infracțiunile din concurs instanța nu stabilește pedepse complementare, iar pedeapsa definitivă pentru concurs de infracțiuni conține și pedeapsă complementară?

În acest caz cel mai probabil este vorba despre o aplicare greșită a pedepsei de către instanță pentru că pedepsele complementare nu pot fi adăugate la pedeapsa principală definitivă dacă ele nu au fost stabilite cel puțin pentru una din infracțiunile aflate în concurs.

5. Este interesant și modul în care pedepsele complementare influențează stingerea antecedentelor penale, de exemplu, în cazul condamnării cu suspendarea condiționată a executării pedepsei.

Stingerea antecedentelor penale se calculează, de regulă, din ziua executării pedepsei principale, iar dacă a fost stabilită și pedeapsă complementară-din ziua executării ei. Legea nu prevede extinderea în mod expres a termenului antecedentului penal în legătură cu pedeapsa complementară, dar prezența acesteea influențează la calcularea termenului antecedentului. Dacă persoana este condamnată, de exemplu, la închisoare cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții, atunci termenul antecedentului penal se prelungește pentru toată perioada executării pedepsei complementare.

În cazul condamnării cu suspendarea condiționată a executării pedepsei, potrivit art. 90 alin.8 CP al RM dacă, după expirarea a cel puțin jumătate din perioadei de probațiune sau, după caz, termenul de probă, condamnatul cu suspendarea condiționată a executării pedepsei a avut o comportare corectă și exemplară, a reparat integral dauna, instanța de judecată, la demersul organului care exercită controlul asupra comportării celui condamnat cu suspendarea condiționată a executării pedepsei, poate pronunța o încheiere cu privire la anularea condamnării și stingerea antecedentelor penale.

Potrivit alin. 8¹ din același articol prevederile enunțate mai sus nu se aplică în cazul în care persoana condamnată cu suspendarea condiționată a executării pedepsei are stabilită și pedeapsă complementară, până la executarea integrală a pedepsei complementare.

În cazul cumulului de sentințe cumulara pedepselor complementare se efectuează în condițiile art. 84 alin. 2 CP prevăzute pentru cumulara pedepselor complementare în cazul unui concurs de infracțiuni (art. 85 alin. 2 CP). Potrivit acestor dispoziții, pedeapsa complementară neexecutată conform sentinței anterioare se adaugă în întregime sau parțial în această calitate la pedeapsa definitivă principală sau se cumulează în întregime sau parțial cu pedeapsa complementară de aceeași categorie, aplicată prin noua sentință în limitele termenului stabilit pentru categoria pedepsei complementare de Partea Generală a CP. Pedepsele complementare de diferite categorii se adaugă toate la pedeapsa principală și se dispune executarea lor de sine stătător.

Deci, la aplicarea pedepsei complementare instanța de judecată **trebuie să respecte următoarele reguli:**

1. Pedepsele, care pot fi aplicate doar ca complementare, nu pot fi aplicate de sine stătător, fără aplicarea pedepsei principale;
2. Neaplicarea pedepsei complementare obligatorii poate avea loc doar în circumstanțe excepționale în condițiile art.79 CP al RM cu motivarea obligatorie;

3. Pedepșa complementară nu poate fi de aceeași categorie cu pedepșa principală și nici mai aspră decât cea principală;
4. Pedepse complementare pot fi stabilite de către instanță și două sau mai multe. În sumă însă ele nu trebuie să depășească pedepșa principală.

Referințe:

1. Уголовное право России. Общая часть. Под ред. О. С. Капинус. Москва: Юрайт, 2016. 539 с.
2. КУЗНЕЦОВА, Н.Ф., ТЯЖКОВА, И. Н. Курс уголовного права. Общая часть. Том 2. Москва: Зерцало, 1999. 387 с.
3. ȘTEFĂNOAIA, M. Drept penal. Partea generală. Vol.II. București: Universul Juridic, 2020. 360 p.
4. DONGOROZ, V. Curs de drept penal. București: Editura Cursurilor Litografiate, 1942. 734 p.
5. Постановление Пленума Верховного Суда Российской Федерации от 22 декабря 2015 N 58 “О практике назначения наказания судами Российской Федерации уголовного наказания”[Accesat la 26.02.2022] Disponibil: www.rg.ru/2015/12/29/ugolov-doc.html
6. ULIANOVȘCHI, Gh., POPESCU, D., PUICA, V., BOTEZATU, R., ȘTERBEȚ, V., DOLEA, I. *Ghid cu privire la aplicarea pedepselor*. Chișinău: S.n., 2015. 104 p.
7. ГАЛЬПЕРИН, И. М., МЕЛЬНИКОВА, Ю. Б. Дополнительные наказания. Москва, 1981. 120 с.
8. LEFTERACHE, L.V. Drept penal. Partea generală. București: NAMANGIU, 2018. 534 p.
9. ДУЮНОВ, В. К., ЦВЕТИНОВИЧ, А. Л. Дополнительные наказания. Теория и практика. Фрунзе, 1986. 204 с.

